

מ,ר"מ פ' נשא"ד, תשובה עילאה היא
דיתעסק באורייתא כו"י.

ויש לומר (א' מהביאורים) בזה:

בהעבודה של קיום המצות בא לידי
ביטוי ענין הביטול וקבלת עול מלכות
שמים, שהאדם מוכן לציית לכל ציווי
הקב"ה, אפילו כשקשור עם קישורים -
כמו עבד המציית לציווי האדון, מבלי
להתחשב עם שום חשבונות.

משא"כ הביטול ב,עסק התורה" הוא
מה ש,דבר ה' זו הלכה היא היא . .
המדברת מתוך גרונו. שלכן אמרו ,מאן
מלכי רבנן", כי מצד הביטול הנ"ל ב-
עסק התורה אינו רק ,כעבד המקיים
מצות המלך", אלא שמציאותו גופא היא
ה,מלך"י.

ויש לומר, שביטול זה (בעסק התורה)
הוא משרש הנשמה כפי שהיתה ,בטרם
שנפתח כו"י: מצד בחינת הנשמה כפי
שירדה למטה, הרי (בלשון התניאי')
נשמת האדם אפילו הוא צדיק גמור כו'
אינה בטילה במציאות לגמרי כו' להיות
לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור כו"י:
משא"כ ביטול ויחוד הנ"ל בעסק התורה,
בא מהארת בחינת הנשמה כפי שהיא
,בטרם שנפתח", שאז היתה ,מיוחדת בו
ית' בתכלית היחוד".

ועפ"ז מובנת השייכות דתשובה תתאה
לקיום המצות (סור מרע ועשה טוב")
ותשובה עילאה לעסק התורה"י:

(16) בוח"ג קכג, סע"א.

(17) כ"ה בתרא שבהערה הבאה (ובכ"מ) ע"פ

גיטין סב, א.

(18) תו"א וישב כז, ב. ולהעיר מתניא פכ"ג.

(19) פליה (מד, סע"א ואילך).

(20) להעיר, שתשו"ת דסו"מ וע"ט היא בחי'
יעקב, ותשו"ע דעסק התורה היא בחי' ישראל

התטא] נוגע למצות התשובה"י, ואפילו
ל,התחלת מצות התשובה ועיקרה"?

ד. הביאור בכל הנ"ל יובן בהקדים
המבואר בכ"מ"י שתשובה תתאה קשורה
עם העבודה ד,סור מרע ועשה טוב" -
קיום המצות, ותשובה עילאה - עם עסק
התורה [כהובא גם להלן באגה"ת"י

ריש ע"ב] ,איז ר"ל על עבירות ח"ו . . אף שהוא
עושה טוב ומקיים המצות כו"י. וכדושים לש"ש
סו, ג: תשובה היא להשיב נפשו . . אל מקורה
ושרשה . . ולכן ניתקנו עשיית ויהיכ"פ גם לצדי-
קים גמורים . . והוא בחי' תשובה עילאה. וראה גם
תו"א מה, א. לקו"ת ר"פ האינו. ובכ"מ.

(13) בשאלה זו - ב' פרטים: א) תשו"ע
שענינה היא השבת הנפש למקורה - היא לכאורה
ענין כפ"ע (שהיא גם לצדיקים גמורים), ומלשון
אדה"ז באגה"ת פ"ח [ומאחר שרוח עברה ותטהרם
אוי' תוכל נפשו לשוב כו' וזו היא תשובה שלימה"
משמע שגם תשו"ע היא ענין שבא בהמשך לתשו-
בה על חטא, שלאחרי שחטא צריך (לא רק לתשורת'
אלא) גם לתשו"ע, שאז דוקא היא ,תשובה שלי-
מה" (ב' בכל אופן, הרי תשובה עילאה היא דרגא
נעלית הבאה לאחר תשובה תתאה, ומהו ההכרח
ב(ביאור) הענין דתשו"ע לקיום ,מצות התשובה"
כפשוטה (על חטא) ובפרט ל,התחלת מצות ה'
תשובה"?

(14) לקו"ת בלק עג, ב ואילך. אוה"ת בא ע'
שלב ואילך.

(15) פ"ח צת, ב). וצ"ע במ"ש באגה"ת שם
(מר"מ שבהערה הבאה) ,דאיהו בן י"ה בינה כו"י,
שמוזה משמע שתשובה זו היא בעיקר באות ה'
והשייכות דתשובה זו לבינה היא רק מצד זה ש'
,איהו בן י"ה", אבל עיקר ענינה הוא ,דחשוב ו'
לגבי ה" (כמפורש בר"מ שם, וכן בר"מ שם קכב,
א), שהיא בחי' ,בעל תשובה תתאה" (שבלקו"ת שם
עה, א) - והרי הענין ד,תשובה עילאה" באגה"ת
שם הוא ביאור על ענין תשוב ה' עילאה שבפ"ד,
היינו תשוב ה' עילאה לגבי יו"ד (וכמבואר גם
בלקו"ת שם (עה, ב) שעי" עסק התורה נעשה יחוד
י"ה).

ביאור הדבר:

אודות שתי הבחינות שבתשובה תת-
אה מבורר בחסידותי, שדרגא התחונה
שבה „תשובה“ גופא קשורה עם הע-
בודה ד„סור מרע“, והיינו מה שהאדם
פועל בעצמו שלא יהי' שייך לעשיית שום
דבר שהוא היפך רצון ה'; והדרגא ה-
גבוהה שבתשובה תתאה (הבחינה ד„בעל
תשובה תתאה“) קשורה עם העבודה ד-
„ועשה טוב“, והוא „לייגע את עצמו ב-
תורה ותפלה“ יותר מטבעו ורגילותו –
והיא הבחינה ד„עובד אלקים“ ש„שונה
פרקו מאה פעמים ואחד“, יותר מרגי-
לותו.²¹

ומזה מובן, ששתי הבחינות ד„תשו-
בה“ „בעל תשובה“ (שבתשובה תתאה)
הן מעין הדרגא דתשובה תתאה ותשובה
עילאה:

בהעבודה דסור מרע נשאר העובד
במציאותו, ורק שהעול מלכות שמים
שקיבל על עצמו מעכב אותו מלעבור על
רצון העליון. ולכן שייכת היא לתשובה
תתאה (שבתשובה תתאה גופא):

משא"כ העבודה ד„ועשה טוב“, לייגע
את עצמו בתורה כו' יותר מרגילותו ע"י
שכירת טבעו, הרי בזה „יוצא“ האדם
(במדה ידועה) ממציאותו, ולכן היא שיי-
כת לתשובה עילאה.²²

אבל אעפ"כ, גם העבודה ד„ועשה
טוב“ (שלמעלה מ„סור מרע“) אינה אלא
דרגא בתשובה תתאה [ורק שבתשובה

תשובה דתש"ת היא דוגמת תשובה עילאה. וראה
לקמן הערה 24.

(23) חגיגה ט, ב. תניא פט"ו.

(24) להעיר מלקו"ת שם (עג, סע"ד) שהתשו-
בה דוע"ט היא „על דרך“ ענין השבת הנפש למקו-
רה כמו שהיתה בטרם שנפחה כו' שבאגה"ת פ"ח.

הביטול שמצד בחינת הנשמה כפי
שהיא כבר לאחר ה„ויפח“ – ובפרט²¹
לאחרי ירידתה למטה בעוה"ז והתלב-
שותה בגוף – היא רק כביטול העבד
למלך (וכי"ב), היינו כמו ש„מציאות“ היא
בבחי' ביטול לגבי הקב"ה:

וזהו מה שתשובה תתאה שייכת בעיקר
לקיום המצות, שהביטול בעבודה זו היא
„כעבד המקיים מצות המלך“, כי ענינה
של תשובה תתאה הוא (בעיקר) ההשבה
למעמדו ומצבו הקודם כפי שהי' לפני
החטא „לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים
הצואים כו'“, שגם אז הי' „מציאות“ כנ"ל.

משא"כ תשובה עילאה, שענינה הוא
השבת הנשמה למקורה „כמו שהיתה
מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם
שנפחה כו'“, הרי דרגא זו בתשובה
קשורה עם עסק התורה, ש„דבר ה' . .
היא היא . . המדברת מתוך גרונה“.

ה. והנה בכל א' מב' בחינות הנ"ל
(תשובה תתאה ותשובה עילאה) גופא, יש
שתי בחינות תשובה, והן שתי הדרגות
ד„תשובה“ „בעל תשובה“, שישנן הן
בתשובה תתאה²² והן בתשובה עילאה
(כנ"ל סעיף א).

(לקו"ת שם עה, ג ואילך) – והרי יעקב וישראל הם
ב' הבחינות דנשמה המבוררות בפנים (לקו"ת ר"ה
סב, ג, ובכ"מ).

(21) מלשון אדה"ז (אגה"ת פ"ח) „שנפח כו'
לירד למטה“ משמע ד„שנפחה“ הוא בשביל „לירד
למטה“. ועפ"ז: גם כשנפחה כו' (לפני שירדה
למטה) אינה בתכלית היחוד כמו שהיתה בטרם
שנפחה. ולהעיר מהמשך תרס"ז ריש ע' תצא:
שהנשמה מתמצמת בעצמה לצורך התלבשות
כו'.

(21) ראה (בהביטול דתש"ע) גם לעיל ע' 87
(ס"ה) ע' 92 (ג"ג). ע' 100 (ס"ה) ע' 105 ס"ג ואילך.
(22) ראה לקו"ת בלק שם (עה, א) שבחי' „בעל

אינו הוכחה שהוא „קנוי“ בכל מציאותו אל השם – כי יתכן שהביטול שלו בעסק התורה הוא מצד זה שהתורה חדרה אותו עד כ"כ שמציאותו נתבטלה: אבל אין זו הוכחה שהוא מצד עצמו בטל במציאות לאלקות.

משא"כ בהעבודה ד„קדש עצמך במו-תר לך“, היינו מה שהוא מקדש את עצמו ופורש מצרכיו הפרטיים („דברים אחרים“) הגם שהם „מותר לך“ – מודגש, שהוא „מבטל ומסלק את עצמו ורצונו ליבטל אליו ית"י“²⁹, שאין לו שום מציאות בפני עצמו, וכל מציאותו „קנוי לי“.

עפ"י מובן שאמיתית הענין דתשובה עילאה מתבטא בהעבודה ד„קדש עצמך במותר לך“, משא"כ הביטול דעסק התורה הוא רק בחי' תשובה תתאה שבתשובה עילאה:

הענין דתשובה עילאה הוא „לדבקה בו ית' ביחוד נפלא, כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה כו"י, והרי לא שייך לומר שאז „בטרם שנפחה“ היתה להנשמה איזו מציאות לעצמה. וכיון שהביטול דעסק התורה אינו שולל (לגמרי) מציאות האדם, כנ"ל, לכן ה"ז רק בחינת תשובה תתאה שבתשובה עילאה: משא"כ העבודה ד„קדש עצמך במותר לך“, שבה מודגש שכל מציאות האדם קנוי להשם, היא דרגא נעלית יותר והיא אמיתית הענין דתשובה עילאה.

ז. עפ"י מובן ג"כ הטעם שהעבודה דקדש עצמך במותר לך היא מצד בחי' חכמה שבנפש³⁰, בחי' יו"ד (נקודה), כנ"ל

תתאה גופא ה"ה בחינת תשובה עילאה שבה³¹, כי: (א) גם בהעבודה ד„ועשה טוב“ לא יצא לגמרי ממציאותו, אלא רק התגבר על טבעו על ידי מלחמה. (ב) יתירה מזו: גם שינוי טבע רגילותו היא פעולה של האדם (לא כמו בעסק התורה שדבר ה' היא „מדברת מתוך גרונו“).

ו. והנה גם העבודה דעסק התורה הקשורה עם תשובה עילאה כנ"ל, היא רק הדרגא ד„תשובה“ גופא (שבתשובה עילאה), ואילו הדרגא ד„בעל תשובה עילאה“ היא העבודה ד„קדש עצמך במותר לך“²⁶. ועפ"י הנ"ל (סעיף ה) ש„תשובה“ ו„בעל תשובה“ הן בדוגמא לתשובה תתאה ותשובה עילאה, מובן, שבתשובה עילאה גופא, הרי עסק התורה הוא בחינת תשובה תתאה שבה, וקדש עצמך במותר לך – בחינת תשובה עילאה שבה.

הסברת הענין:

עה"פ²⁷ והייתם לי סגולה גו' איתא במכילתא: „והייתם לי – שתהיו קנויין לי ועוסקין בתורה ולא תהיו עוסקין בדברי רים אחרים“, והיינו, ש„עוסקין בתורה“ לבד אינו מספיק להגיע לאמיתית הענין ד„קנויין לי“, אלא דרוש גם התנאי ש„לא תהיו עוסקין בדברים אחרים“, שהיא העבודה ד„קדש עצמך במותר לך“.

כי זה שהאדם עוסק בתורה, גם כש-עסק התורה שלו הוא באופן ש„דבר ה' כו' היא היא כו' המדברת מתוך גרונו“,

(25) יבמות כ, א. ספרי ראה יד, כא.

(26) אהר"ת וארא ע' קפה. (כרך ו') ע' בתקצו.

(27) יתרו יט, ה.

(28) אהר"ת יתרו ע' תתי. ד"ה ואתם תהיו לי

תר"ס קרוב לסופו. לקו"ש ח"א ע' 258.

(29) לקו"ת תצא לת, סע"ד – הובא באה"ת

שם (ע' תתט).

(30) „כי קדש היא בחכמה כמו קדש לי כל

קשרות של ישראל עם הקב"ה שלמעלה מצויר (הבאה לידי ביטוי בשליטת מצי- אותו – „מבטל ומסלק א"ע ורצונו כו", קדש עצמך במותר לך), ונקודת התקש- רות זו נמשכת אח"כ בבחי' צויר בעסק התורה, ב"ועשה טוב", עד ל"סור מרע".

ולכן, כאשר חסר בהביטול דקבלת עול מלכות שמים בהעבודה ד"סור מרע", ה"ז פוגע לא רק בה"א תתאה, אלא גם בג' אותיות שקדמו לה. כי באם היתה נקודת הביטול עצמה (י"ד) מאירה אצלו, או עכ"פ כפי שהיא בהצויר ד"עסק התורה" ו"ועשה טוב" (ה' ראשונה ואות ו'), לא ה' חסר אצלו הביטול דקבלת עול.

וזהו גם הטעם דכאשר אדם נכשל בחטא, צ"ל אצלו גם תשובה עילאה, כי דוקא אז תשובתו היא „תשובה שלימה”³³.

ט. זאת ועוד:

לא רק שבשביל שלימות התשובה זקוקים להעבודה דתשובה עילאה הבאה לאחרי תשובה תתאה, אלא עוד זאת, ש- התשובה תתאה גופא צ"ל באופן שיה' נרגשת בה (בנוגע לפועל עכ"פ) התנועה דתשובה עילאה.

זאת אומרת, שהקבלה על להבא „לכל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך חיו"י צ"ל באופן שיורגש בה לא רק הביטול דקבלת עול מלכות שמים [כעבד המוכן לציית ציווי האדון, אע"פ שמציאותו אינה מציאות האדון], אלא גם שהביטול שלו הוא מסוכב ותוצאה מזה³⁴ שהוא מיוחד (מצד שרש נשמתו) עם הקב"ה בתכלית היחוד.

(ס"א) ש"בעל תשובה עילאה" היא בחי' יר"ד – כי ע"י עבודה זו מתגלה עצם נקודת ההתקשרות (של ישראל בקוב"ה) שהיא יו"ד, נקודה, שלמעלה מציור:

ההתקשרות (דישראל בקוב"ה) בג' העבודות ד"סור מרע", ועשה טוב" וה- ביטול דעסק התורה, באה באיזה צויר. דכיון שבהן לא יצא האדם עדיין ממצ- אותו לגמרי, והעבודה היא לקשר מצי- אותו עם הקב"ה, לכן, אופן ההתקשרות מצויר כפי הצויר של כחות האדם שב- הם ועל ידם נפעלה התקשרות זו: ולכן ג' עבודות אלו שייכות לג' האותיות ה' ו' ה' (דשם הוי'), שיש להן צויר.

משא"כ העבודה דקדש עצמך במותר לך, שענינה מה „שמבטל ומסלק את עצמו ורצונו" והיא מגלה עצם נקודת ההתקשרות שלמעלה מגדר וצויר כחות האדם – נרמזת באות יו"ד, נקודה.

ח. כשם שד' אותיות שם הוי' מת- חילות עם הנקודה דאות יו"ד, ונקודה זו נמשכת אח"כ בצויר של אות היא ראשו- נה, ואח"כ בצויר דאות ו', ועד לצויר דה' אחרונה³⁵ – כך הוא גם בנוגע לד' עבו- דות הנ"ל, שאינן עבודות וענינים נפר- דים (בעצם מהותם) אלא הן המשך אחד: התחלתן ועיקרן הוא – נקודת ההת-

בכור כו" (לקו"ת חצא שם). ובלקו"ת בלק ד"ה מה טובו" (עה, ב), ש"קדש לי כל בכור" הוא בחי' „בעל תשובה עילאה", תשובה דאות יו"ד.

31) בערך שאר האותיות, אף שביו"ד עצמה יש ב' דרגות: שיש בה צויר (וקוצין) ושאינן בה צויר כלל (ראה ד"ה החלצו תרנ"ט פכ"ב ואילך. וש"נ).

32) אגה"ת פ"ד (צד, ב, צה, א).

33) אגה"ת פ"ח. וראה לעיל הערה 13.

וראה גם לעיל ע' 93 ס"ד. ע' 117 ס"ז.

34) וראה גם לעיל ע' 86 ס"ד ואילך.

*) הובא באוה"ת שם ובד"ה ואתם תהיו לי שם בהמשך להענין המובא שם מלקו"ת חצא שם.

ולכן נוגעת ההקדמה אודות הענין
דתשובה עילאה גם ל"התחלת מצות ה'
תשובה ועיקרה", כי גם תשובה כפשוטה
צ"ל באופן שירגש בה הענין דתשובה
עילאה (כנ"ל סעיף ט).

יב. עפ"י מובן, שהתיבות "לבאר
היטב בהרחבת הביאור" - שהן "לנגד
הב' בחי' תשובה שנקט אח"כ, תשוב ה'
תתאה, תשוב ה' עילאה" (כהובא לעיל
מהערות אאמ"ר) - אינן רק רמז בעל-
מא, אלא ביאור (ויחידוש) באופן עשיית
"התחלת מצות התשובה ועיקרה".

ולכן אומר אדה"ז "לבאר היטב בהר-
חבת הביאור בהקדים מ"ש בזוה"ק כו",
כדי שיהי' ברור [ע"י הוספת תיבת "בהק-
דים"] דמ"ש "לבאר היטב בהרחבת הבי-
אור" קאי לא (רק) על "מ"ש בזוה"ק כו"
(כפשוטו משמעות הלשון), אלא הוא (גם)
ענין לעצמו:

בכדי ש"התחלת מצות התשובה ועיק-
רה" תהי' "באמת ובלב שלם", הרי "ההכ-
רז"י שתהי' באופן הנרמז בלשון "לבאר
היטב בהרחבת הביאור".

זאת אומרת: אע"פ שמצות התשובה
היא "שיגמור בלבו . . לבל ישוב כו'
למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד
מצות המלך" ("סור מרע"), הענין דה"א
תתאה, מ"מ, צ"ל נרגש בה גם הוא"י³⁷ -
היינו, שה"לבאר" צ"ל "היטב", שבהקבלה
שלא למרוד במלכותו ית' צ"ל נרגש

י"ד. ויש לומר, שזהו גם הביאור
(בעבודה) בזה שהענין דתשובה תתאה
הוא (לא רק "תשוב ה"א תתאה מבחי'
גלות", אלא גם) "תשוב ה"א תתאה
למקומה להתייחד ביה"ו"³⁸:

הענין דה"א תתאה בפני עצמה (בע'-
בודת האדם) הוא הביטול דקבלת עול
מלכות שמים מצד כחינת הנשמה המלו-
בשת בגוף³⁹; ואילו הענין ד"תשוב ה"א
תתאה למקומה להתייחד ביה"ו" הוא,
שהביטול דקבלת עול (ה"א תתאה) יהי'
באופן שירגש בו שהוא קשור ומיוחד
עם "התכלית היחוד" שמצד עצם הנש-
מה, האותיות יה"ו.

יא. ע"פ כל הנ"ל יובן כיצד הביאור
במלת תשובה ע"ד הסוד (תשוב ה')
מוסיף הבנה ב"מצות התשובה" (שעל
האדם):

ע"י אריכות הביאור איך שה' תתאה
אינה ענין בפני עצמו אלא היא המשכה
מג' אותיות הקודמות, וענין התשובה
הוא להשיב ה"א תתאה, "למקומה" (כפי
שהיא מיוחדת עם שאר האותיות דשם
הוי"ו)⁴⁰ - נתוסף חידוש ב"מצות התש-
בה", בגמירת הלב "לבל ישוב כו' למרוד
במלכותו ית' כו", דהגם שעיקר ענינה
הוא הקבלת עול בנוגע ל"סור מרע"
(לבל ישוב כו' למרוד במלכותו ית' ולא
יעבור עוד מצות המלך חו"ו), ה"א תת-
אה, מ"מ צריכה להיות מיוחדת עם ה'
עבודות השייכות לשאר האותיות דשם
הוי"ו.

37 ע"פ מ"ש בפנים יומתק דיוק לשון "ההכ-
רח" (ולא "צריך לבאר" וכיו"ב).

38 להעיר מלקו"ת בלק (עא, א) שגם ע"י
התשובה דסור מרע "גורם שתשוב ה' תתאה לגבי
ו" (והחילוק בין התשובה דסור מרע להתשובה דזע"ט
הוא רק אם הה' תתאה מתעלית לה' מלמטלמ"ע,
או שה' נמשך מלמעלמ"ט להשפיע לה' תתאה).

34 אגה"ת פ"ח (מת, א) - הובא בהערות
אאמ"ר הנ"ל לענין "לבאר היטב".

35 ראה אגה"ת רפ"ה, ש"המשכת וירידת ה'
נפש האלקי לעוה"ז היא מבחי' ה"א תתאה.

36 אגה"ת פ"ד (צד, ב. צה, א) פ"ח (צה, א).

כיון שענינם הוא (כנ"ל סעיף ז) – המשכת הנקודה בציר מסויים.

[ואדרבה: כיון שהקבלה שלא למרוד במלכותו ית' היא תנועה של ביטול⁴¹ (שלמטה מבחי' ציורית), לכן דוקא בה נרגש עצם נקודת ההתקשרות שלמעלה מציורית⁴²]

ומאחר שכוונת אדה"צ בתיבות „לבאר היטב בהרחבת הביאור“ היא לחדש כיצד צ"ל ה„לשוב כו“ בפועל, לכן נקט לשון כזו המרמזת רק על ג' דרגות הראשונות.

(משיחת ש"פ ראה תש"ל)

(בהעלם עכ"פ) שהוא מוכן „לייגע את עצמו“ יותר מטבעו ורגילותו (בדוגמת העבודה ד„ועשה טוב“):

ויתירה מזו – ה„לבאר“ צ"ל גם „ב-הרחבת הביאור“, „לנגד תשוב ה' עילאה דבינה“: בהקבלה צ"ל נרגש (בהעלם) שהוא מוכן גם לבטל את עצמו ולצאת לגמרי ממציותו (בדוגמת הביטול דעסק התורה)³⁹.

יג. וזוה יש לבאר הטעם שמרמז רק ג' דרגות הראשונות דתשובה, ואינו מרמז גם הדרגה ד„בעל תשובה עילאה“ בחי' יו"ד:

בנוגע לאות יו"ד אין צריכים עבודה מיוחדת שתהי' היא נרגשת בהקבלה „לבלי ישוב כו' למרוד במלכותו ית' כו“, כי ענינה של אות יו"ד הוא (כנ"ל ס"ז) נקודת ההתקשרות (שלמעלה מציור), ובמילא מוכן, שנקודה זו נרגשת בכל עבודה הקשורה בשאר ג' האותיות⁴⁰,

(41) להעיר מהמבואר בכ"מ מהשייכות דיראה תתאה ויר"ע (תו"א קיד, ריש ע"ד. ביאורו"ז פא, א' ב. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18)).

(42) דמכיון שבכח"ו זו לא ישנו ענין הגילויים, הרי בה דוקא ה„ביטול“ הוא ביותר, שע"י התשובה הוא יוצא לגמרי ומחבטל ממהותו הקדום (משא"כ בתשו"ע, מכיון שהתשובה היא מצד הרגש גילוי אור העליון, הרי גם בעת התשובה (והביטול) יש בה התערבות הרגש האדם).

(43) ראה דרך חיים טו, ג: התעוררות תשובה בכנ"י מצד עצם נקודת יהדותם שהוא על המעשה בפו"מ דוקא. . . ועי"ז דוקא גורמים בחי' קירוב המאור העצמי כו'. ושם טז, א: לפני שנעוץ תחלה בסוף וסוף בתחלה ע"כ בחי' התשובה בסוף. . . בפ"מ מחזיר. . . שרש נשמתו דבחי' יחידה. ולהעיר גם מלקר"ת בלק (עד, ג), שהתשובה דסור מרע היא „קדש לי, קדש א"ע במותר לך“.

(39) ומכיון שביטול זה (ש„דבר ה' כו' היא היא כו' המדברת מתוך גרוננו“), הוא בחי' ביטול כמצאות (ודלא כהעבודה דשינוי טבע רגילותו, שהיא פעולת האדם (ראה לעיל ס"ה)) – הוא בהעלם יותר ב„התחלת התשובה“, מההרגש ד„לייגע את עצמו כו“.

(40) להעיר מתניא פי"ח, שבחי' החכמה שבפנש האדם (יו"ד) „מתפשטת בכל בחי' הנפש כולה. . . מבחי' ראשה עד בחי' רגלה“.

אגרת התשובה ג

שגם האותיות שמהן נתהוו המלאכים נחלקות לג' בחינות, מחשבה בבריאה, דיבור ביצירה, מעשה בעשי".

מהוספה זו (שגם בהאותיות יש ג' בחינות) משמע, שבהבאת ג' הפסוקים "לנגד הג' בחי' מלאכים", כוונת אדה"ז לרמז לא רק לג' הבחינות שבמלאכים המתהווים משם אלקים (ושלכן נקראים בשם זה), אלא עוד זאת, שבשם אלקים עצמו (בחי' האותיות) המהווה אותם יש ג' בחינות: השם אלקים שבפסוק הראשון (כי ה' אלקיכם אלקי האלקים גוי') רמז על אותיות המחשבה ומשם נתהוו המלאכים שבבריאה; השם אלקים שבפסוק השני (הודו לאלקי האלקים גוי') מורה על אותיות הדיבור, שמהן נתהוו המלאכים שביצירה; והשם אלקים שבפסוק השלישי (ויבואו בני האלקים להתייצב גוי') מורה על אותיות המעשה, שמהן נתהוו המלאכים שבעשי".

וצריך ביאור: למאי נפק"מ באגרת התשובה כאן לרמז שכל בחינה במלאכים מתהווה מאותיות אחרות?

בשלמא אם אאמ"ר ה' כותב רק שג' הפסוקים הם, "לנגד הג' בחי' מלאכים" – ה' אפשר לבאר, שהטעם שהביא אדה"ז ג' פסוקים הוא להדגיש, שכל הבחינות במלאכים, אפילו הבחינה העליונה ביותר (דעולם הבריאה⁸), מתהווה רק משם אלקים:

אבל כיון שאאמ"ר מוסיף, והתהוותם הוא . . . מג' בחי' אותיות כו", הרי מובן

א. באגרת התשובה פ"ד כתב אד"ה: "ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים בכתוב [ומביא ג' פסוקים] וכמ"ש: כי ה' אלקיכם אלקי האלקים גוי', הודו לאלקי האלקים גוי', ויבאו בני האלקים להתייצב גוי', לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצונית כו' ושם אלקים הוא בחי' חיצונית כו'".

ובהערות אאמ"ר⁹ מבאר, ש"הביא ג' פסוקים לנגד הג' בחי' מלאכים, שרפים חיות אופנים, שבג' עולמות בריאה [שרפים] יצירה [חיות] עשי' [אופנים], והתהוותם הוא . . . מג' בחי' אותיות [היינו

(1) צד. א.

(2) עקב י. יו. תהלים קלו, ב. איוב א. ו.

(3) בעקב שם: הוא אלקי. וראה ב"הערות ותיקונים" לאגה"ת כאן.

(4) כצ"ל – ולא כו' – וכמו שנתקן ב"לוח התיקון".

(5) לקוטי לוי"צ על תניא ע' כט.

(6) הטעם לזה שאינו מסתפק ב"הג' בחי' מלאכים" ומוסיף, שרפים חיות אופנים – ובפרט שדרכו לכתוב בקיצור – יש לומר: בזהר ח"ב (מג, א) וברמב"ם הל' יסודי התורה (פ"ב ה"ז), שיש עשר בחינות במלאכים. ולכן מוסיף, שרפים חיות אופנים, שג' בחינות אלו, נכללו כל שאר מדריגות המלאכים שהם עשר" (סדור תפלה למשה לה' רמ"ק) ברכת יוצר (סה, א). דרישות בעניני המלאכים (להנ"ל. ירושלים, תשי"ה) הדרישה הא' החקירה הו' והז'.

(7) כן הוא בפשטות בכר"כ מקומות (ראה כתהאר"ז"ל בכונות והאופנים וזיה"ק כו' השרפים. וראה אוה"ת ר"פ וישראל). וצע"ק מחגיגה (יב, סע"ב) ערבות כו' שם אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת כו'. וראה אוה"ת במדבר ע' קמג. ואכ"מ.

(8) ראה פרדס שט"ז פ"ד: מי נתן מלאך נוצר בתוך האצילות.

שאר כל הנבראים, אפילו לגבי צבא השמים [שאינם נקראים בשם אלקים] – ומעלתם היא, שהחיות האלקי משם אלקים המהווה ומח' אותם הרי היא בגילוי בהם, עד שהם נקראים (בגילוי) בשם אלקים.

ואינו מובן:

באגה"ת כאן מדבר רק אודות בחינת החיות המהווה ומח' את המלאכים, שהיא רק מבחי' חיצונית (כמו החיות של כל צבא השמים), וא"כ למאי נפק"מ ענין זה שנקראו המלאכים בשם אלקים, המורה על 999 החיות [ובזה הם מוב"דלים מכל צבא השמים] שהחיות היא בגילוי אצלם?

וגדלה השאלה עוד יותר: בנוגע לנשמת האדם הנמשכת מפנימיות החיות (שם הוי') לא מצינו שהיא נקראת בשם הוי' (וכדמוכח כאן גופא, שבסיום הענין, גבי „אבל נשמת האדם כו", לא כתב אדה"ז שנקראת בשם הוי' (כמ"ש גבי מלאכים), כ"א רק ש"היא חלק שם הוי' ב"ה"א, והטעם ע"ז הוא, כי בנשמת האדם אין החיות משם הוי' בגילוי.

זאת ועוד: מזה שנשמת האדם לא נקראת אפילו בשם אלקים (להיות ש"אח"כ ירדה . . ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם), מוכח, שאפילו בחינה זו אינה בגילוי בנשמת האדם.

ועפ"ז צריך ביאור: איך מתאים להביא ענין זה, המורה על מעלת המלאכים

(כנ"ל), שמפרש דברי אדה"ז, שבהנאת ג' הפסוקים כוונתו לרמז גם על חילוקי הדרגות בהאותיות שמהן מתהוות ג' הבחינות שבמלאכים – וא"כ תמוה: למאי נפק"מ באגה"ת לרמז פרטי הדרגות שבשורש התהוות המלאכים?

ב. גם צ"ב בכללות הענין המבואר באגרת התשובה כאן:

ההסבר מדוע „נקראו המלאכים בשם אלקים" בא בהמשך להמבואר לפני"ז אודות מעלת נשמת האדם לגבי שאר כל הנבראים, ש"צבא השמים ואפילו המלאכים . . נבראו מאין ליש וחיים וקיימים מבחי' חיצונית החיות . . המלובשת באותיות שבעשרה מאמרות", משא"כ „נשמת האדם שנמשכה תחלה מבחי' פנימיות החיות" (אלא ש"אח"כ ירדה . . ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם וכו' כדי להתלבש בגוף עוה"ז התחתון).

ובהמשך לזה אומר: „ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים כו", שלפי הביאור הנ"ל [שמלאכים קיומם מחיצוניות החיות ונשמת האדם שרשה מפנימיות החיות] יובן גם הטעם שנקראו המלאכים בשם אלקים, ואילו נשמת האדם היא „חלק שם הוי' ב"ה" (כפי שהביא לעילי הפסוקי „כי חלק ה' עמו וגו'") – כי „שם אלקים הוא בחי' חיצונית . . (ו)שם הוי' מורה על פנימיות החיות".

וצריך להבין:

מזה שמכל הנבראים המתהווים מחיצוניות החיות רק המלאכים נקראים בשם אלקים מוכח, שזה שהם נקראים בשם אלקים הוא מצד מעלתם המיוחדת לגבי

(11) ואדרבה: ממה שארז"ל (ב"ב עה, ב) „עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה", וברשב"ם (ועד"ז ברכינו גרשום) שם: „שיהא שם ה' – מוכח, שזהו חידוש שיהי רק לעתיד. ולי העיר מחדאי"ג מהרש"א שם (ד"ה ג' דברים), שגם אז „שם של הקב"ה יהי' בהם (רק) שם לווי'".

דשם הוי' תרד בגלות¹¹, ופוגמים גם בשאר האותיות, גם בג' אותיות ראשונות דשם הוי'¹².

ואע"פ שנשמת האדם רק „נמשכה תחלה מבחי' פנימיות החיות" (שם הוי') כנ"ל, ואילו „אח"כ ירדה . . ע"י בחי' האותיות כו' (שם אלקים) . . כדי להת- לכש בגוף, מ"מ, הרי נשמת האדם קשו- רה תמיד עם פנימיות החיות, עד שהיא חלק משם הוי' גם בהיותה מלוכשת בגוף.

וזהו היתרון (והעילוי) בנשמת האדם על כל הנבראים: הגם שגם שורש כל הנבראים הוא משם הוי' [כמבואר בארו- כה בתניא ח"ב], שפירוש שם „הוי'" הוא „שמהוה את הכל מאין ליש", ושם אלקים רק מצמצם החיות משם הוי' ומסתיר עליין, מ"מ יש יתרון בנשמת ישראל בכך, שגם אחרי ירידתה „ע"י בחי' האותיות (שם אלקים) כו' כדי להתלבש בגוף עוה"ז התחתון" הרי היא קשורה עדיין עם שם הוי'.

ד. וכמה בא לידי ביטוי יתרון זה

(14) כדלקמן ספ"ו.

(15) כדלקמן ספ"ז בנוגע לכמה עונות. ויש לומר, שעד"ז הוא (בכללות) ככל חטא - מכיון שכל מעשה יש בה (בכללות) כל כחות הנפש. ולהעיר ממ"ש באגה"ת (ספ"ז) שם, „תשוב ה"א תת- אה מבחי' גלות וכמ"ש ושם ה' אלקיך את שבותך כו' - שלשון הפסוק „ושם ה' גוי" (בפשוט) מו- רה שההשבה היא בכללות שם הוי'.

(16) פ"ד.

אפילו על נשמת האדם - כאשר כונת הדברים כאן היא לבאר מעלת נשמת ה- אדם על (צבא השמים, ואפילו) מלאכים?

ג. ויש לומר הביאור בזה¹³:

כונת אדה"ז הביאור הפסוק „כי חלק ה' עמו גוי'" היא להסביר, שלא רק ששורש הנשמה הוא משם הוי', אלא עוד זאת, שגם כפי שנשמת האדם נמצאת למטה בגוף [שרק אז נקראת „נשמת האדם"] ה"ה „חלק שם הוי' ב"ה"¹².

[וכפי שממשיך להלן¹⁴, שבנשמת האדם למטה ישנן ד' אותיות שם הוי' - שזה נוגע לביאור ענין התשובה, כי זה שנשמת האדם למטה היא חלק משם הוי' מדגיש גודל הפגם שבחטא, שע"י כל חטא גורמים שההשפעה מה"א תתאה

(11) לכללות סעיף זה ראה גם לעיל ע' 61 ואילך (ס"ו). ע' 69 (ס"ד-ה). ע' 76 (ס"ה).

(12) וההוכחה על זה מהכתוב „כי חלק ה' עמו" היא בפשוטו: פסוק זה בא בהמשך למ"ש לפנינו: „יצב גבולות עמים למספר בני ישראל", וכפשוטו שם: „שהי' חלקו כבוש ב"יהם" (בין הע- מים), והרי בנשמות כמ"ש למעלה אין זה שייך.

ועפ"ז יומתק ג"כ מה שמביא כאן (באגה"ת) גם הכתוב „כי חלק ה' עמו וגו'", משא"כ בח"א רפ"ב מביא רק הכתוב ויפת באפיו וגו' - כי בח"א מדבר בעיקר בענין שרש המשכת הנשמה, שהיא נמשכת „מתוכיותו ומפנימיותו", משא"כ באגה"ת כאן רוצה להדגיש שגם בהיותה למטה מלוכשת בגוף היא חלק שם הוי' ב"ה.

(13) צה, א.

(*) נוסף לזה שגם „עמו" הוא „מלשון עומ" מות שהם דברים נפדיים וזרים ורחוקים" (שער היתוד והאמונה רפ"ז).

(**) עפ"ז יומתק גם מה שמעתיק מהכתוב תיבת כי.

(*) עפ"ז יומתק גם מה שבכל חטא צ"ל לא רק תשובה חזרה אלא גם תשובה עילאה כדמשמע לקמן פ"ח (ראה לעיל ע' 130 הערה 13) - נוסף על המבואר לעיל שם ע' 133.